

širjenje predstavlja po avtorici vardarsko-moravska dolina, od koder prihajajo vse predzgodovinske kulture v Panonsko nižino. Glavni ključ naj bi predstavljal beograjski bazen in to Starčevo—Vinča; od tam naj bi se te kulture, prerrojene, radialno širile na vse strani. Z oddaljevanjem od svojega zadnjega centra se pa menjajo (osirote), pod vplivom časovnega intervala in pa pod vplivom novih geografskih momentov. Avtorica skuša izločiti vse, kar je prerodilo te kulture na poti od njihovega novega centra do kraja njihovega sekundarnega razvoja, da bi tako dobila povezavo z izhodiščnimi kulturami. Ona sklepa, da se pôzna stopnja vinčanske kulture širi celo proti ligurskim jamam, medtem ko se bogati donavski tok badenskega tipa očrtuje v kulturi Pollade kot postranski in že osirotel. Ravno tako sklepa, da je statueta iz Lazia analogna statuetam iz Ripča, itd. Iz vsega je moči sklepati, da ima avtorica kulture Italije za odsev balkanskih kultur. Avtorica je v svoji razpravi uporabila izredno veliko število risb in fotografij našega materiala, s katerimi je skušala potrditi svoje domneve. Priznati moramo, da je izčrpala vso našo domačo literaturo, na katero se tudi stalno sklicuje. Ne glede na njene domneve, ki imajo dokaj pozitivnih momentov, ji moramo biti hvaležni, da se ni ustavila le ob posameznih razpravah in člankih, ki bi ji govorili v prid, temveč da je upoštevala vse, kar ji je bilo dosegljivo. Avtorica tudi podčrtava, da je ta njena razprava nadaljevanje njenih del »Iberia e Italia antes de los Romanos« in »Il Mediterraneo, l'Europa, l'Italia nella Preistoria«.

Paola Korošec

Draga Arandjelović-Garašanin: Starčevačka kultura, Univerza v Ljubljani, Arheološki seminar, Ljubljana 1954, 167 strani, 17 tabel med njimi 6 barvanih, 11 slik v tekstu, 1 karta najdišč in francoski povzetek.

Kot četrta disertacija je v Arheološkem seminarju Univerze v Ljubljani izšla razprava Drage Arandjelović-Garašanin »Starčevačka kultura«. Razprava je pomembna predvsem zato, ker je z delom avtorice podana nova slika dela na področju predzgodovine Jugoslavije in sicer iz starejše neolitske dobe. Kot temelj svoji razpravi in svojim raziskovanjem je avtorica vzela že 1932. leta odkopano gradivo v Starčevu, ki pa doslej ni bilo ne objavljeno ne raziskano. Na to svojo raziskavo pa navezuje še celo področje, ki ga je zavzemala ta kulturna skupina.

Avtorica deli svojo razpravo na več glavnih problemov. Prvi se tiče naselbine in grobov. V okviru tega posebej obravnava naselbino, posebej stanovanja in posebej grobove ter način pokopavanja. Temu odstavku tudi dodaja najdišča starčevačke kulture. Drugi problemi so razni izdelki. Tukaj obravnava posamezne skupine posamično, tako orodje, potem plastiko ter keramiko, ki jo deli glede na tehnično izdelavo na grobo, finejšo in slikano. Tretji problem je kronologija, četrti pa, s čim se je ukvarjalo prebivalstvo te kulturne skupine.

Kakor vidimo po razpravi in po podanem gradivu, so se prebivalci ukvarjali predvsem z lovom in ribolovom, vendar pa sta imela precejšen pomen tudi primitivno poljedelstvo in živinoreja. Prebivalci so pa v stanovanjskih jamah po načinu, ki je karakterističen za starejši neolitik.

Med izdelki, ki so že na visoki stopnji tehničnega izdelovanja, je karakteristična posebno slikana keramika. Pri tem so ohranjeni fragmenti z bi- in polihromijo; uporabljali so belo in črno barvo, osnovna je pa po navadi rdeča. Ornamenti so pravočrtni in krivočrtni. Z obširno analizo, ki jo je podala avtorica, smo tako dobili dokaj jasno sliko o slikani keramiki najstarejših neolitičnih faz v Jugoslaviji, ki se dajo povezati z raznimi pokrajinami izven Jugoslavije.

Posebno poglavje obsega tipološka obdelava raznih keramičnih oblik, ki so izredno pisane. Posebno pomembno pa je, da je avtorica tu podala tudi celotno sliko materiala, razdeljenega po posameznih kulturnih jamah. Tako bomo lahko s časom dobili tudi neko sliko o nastajanju posameznih takšnih objektov.

Tatjana Bregant

Forschungen in Lauriacum, Bd.I. Linz 1953. 80 str., tabel XXXV in 7 prilog.

Raziskovanja v Lauriacu (Lorch) so v prvi vrsti arheološkega značaja, služijo pa za to, da izpopolnjujejo zgodovinske podatke o antičnem Lauriacu.

Glavna delavca sta dr. W. A. Jenny iz Gornjeavstrijskega deželnega muzeja in H. Vettters, član avstrijskega Arheološkega inštituta na Dunaju. V Lauriacu so kopali že l. 1935. V jeseni l. 1951 je mesto hotelo to zemljišče zazidati, pa so morala biti zemljišča prej preiskana. Raziskovalci so kopali od 24. septembra do 30. novembra. Knjigi je priložen zemljevid, iz katerega se jasno vidi, da so najprej izkopali veliko število poizkusnih jarkov, dolgih od 50—300 m, v smeri NE—SW. Poleg tega so ugotovili več antičnih cestišč, nakar jim je uspelo, da so sestavili cestni sistem starega Lauriacu. Pri tem so ugotovili v profilu pet plasti, od katerih je posebno jasnih trije gradbenih razdobj. Najdbe v zadnjih treh plasteh so zelo skromne in dokazujejo veliko propadanje naselbine. Tudi mnogo hišnega ometa dokazuje siromaštvo tega kraja v zadnjem razdobju. Prva gradbena perioda je iz časa okrog 200 po n. št. Drugo razdobje je okrog Gallienovega ali Aurelianovega časa. Zelo mnogo sigillate in denarjev je omogočilo natančno datiranje posameznih plasti.

Nato sledi opis posameznih jarkov. Največji je bil jarek I, ki so ga izkopali po vsem ozemlju v dolžini 370 m po terenu, kjer so slutili razvaline antične naselbine. V stenah tega profila so našli ceste, dele hiš, kleti, skladišča itd. Tako so našli n. pr. med 361—365 m temelj iz litega cementa, ki je izvrstno datiran z denarjem cesarja Gete (v čas od 201 do 209 po n. št.). V neposredni bližini so našli majhen kip boginje Diane, pa je verjetno, da je bila njej na tem mestu posvečena kapelica. Jarek št. II. gre v pravokotni smeri na prvega in sicer ga preseka v njegovem severovzhodnem delu. Dolg je 150 m. Njegov profil dokazuje zelo močno kulturno plast v smeri proti jugu. Med metri 82 in 94 so ugotovili pet tlakov. Jasno je, da vseh pet ni nastalo zaradi uničenja mesta, ampak zaradi pregraditve ali obnovitve hiše. Iz tukaj najdene številne keramike in novcev so zopet ugotovili, da je najstarejši čas konec II. ali pričetek III. stoletja. Jarek št. III. vodi v isti smeri kot jarek I. in je dolg 256,80 m. Na najglobljih mestih je globok 2,60 m. V tem jarku so našli med 9 in 15 metrom na napravo za gretje prostorov s kanali v obliki (ležečega) T. Značilni za to kurjavo so navpično postavljeni tubuli med dvema stenama za lažji odvod dima. Pri 50 m so presekali pol metra širok kanal za odtok vode. Med 107 in 112 metrom so ugotovili 5,90 do 4,20 m široko, lahko izbočeno cesto, ki je v sredini 35 cm visoka. Sestavljena je iz drobnega rečnega peska, oblic, zdrobljene opeke in malte v trdo maso. Cestišče je posebno v sredini zelo dobro ohranjeno. Med 115 in 122 metrom so ugotovili tri plasti in razdobja. Najnižja plast je 1,20 m pod površino in je debela 60 cm. Nad to leži 40 cm debela plast iz sežgane ilovice in zelo veliko hišnega lepa. Iz tega je upravičen zaključek, da so po izravnanju prve plasti na nji zidali hišo, oblepljeno z ilovico. Med 118 in 120 in 145 metrom pod površino leži na žgalnini druge plasti zid, sestavljen iz samih oblic. Na južni strani tega jarka so ležali med 203,5 do 209 metrom trije skeleti brez vsakih predmetov. Peti jarek je važnejši kot četrti in je dolg 85 m. Ta gre v pravokotni smeri na drugi jarek. V tem jarku so ostanki velikega javnega poslopja iz časa največjega blagostanja. Sip iz prve periode datirajo sigillate v čas cesarja Karakale. V tem sipu so našli tudi opeko s pečatom II. Italske legije. Med 10 in 25 metrom so ugotovili tri rimske gradbene plasti, a nad njimi še eno razdobje, značilno po jamah za temelje in luknjah za kole.

Vettters obravnava tudi posamezne važne najdbe, n. pr. eno moško in eno žensko portretno glavo iz apnenca, ki so ju našli v drugem jarku pri 104 metru, 50—60 cm globoko. Glavi sta individualna portreta, ki ju pisatelj datira v tretje stoletje. Vettters opisuje dalje na str. 42—48 stavbo z dvema apsidama iz civilne naselbine v Lauriacu. Popis izpopolnjujejo mnogi načrti in prerezi na tab. XIII. Tu gre za veliko kopališče, ki je bilo dvakrat izboljšano, toda sodi v tri gradbene periode. Kasneje so stavbo še zmanjšali. Med gradbenim materialom so našli tudi nekaj kosov opeke, signirane z Leg. II. IT. To kopališče je zelo podobno legijskemu kopališču v Lauriacu, ki ga pisatelj obravnava v naslednjem poglavju. Kje je stalo to kopališče, je bilo že davno znano. Izkopal ga je polkovnik Groller, toda manjkajo vsi profili in prerezi. Pisatelj ugotavlja na temelju načrtov tri gradbena razdobja.

L. Eckhart, ki je obdelal tudi tretji jarek, obravnava še posebno najdbe, ki so jih našli pri kovanju za gnojnično jamo zahodno od opatove pristave v Ennsu. Ugotoviti ni bilo močoe nič določnega, razen mnogih majhnih najdb.

Pač pa so našli v neposredni bližini dva oltarja, posvečena kapitolinski Triadi. Ker niso bili odkriti »in situ«, ne morejo služiti pri definiciji prve najdbe.

P. Karnitsch raziskuje izkopane predmete, predvsem majhne najdbe in sigillato iz Ennsa. Jeseni leta 1951 so našli pri izkopavanju civilnega Lauriaca 1583 kosov različnih predmetov in 1500 kg razne keramike. Za sigillato je naredil pisatelj štiri pregledne tabele, kjer je navedeno poleg kronoloških podatkov in tipov tudi, kje je predmet izkopan. Za denar so pa tri priloge, kjer so sistematično vneseni vsi njihovi podatki, seveda tudi številke Cohena (1930). Velik del opisanih predmetov je tudi podanih v značilnih risbah na priloženih tablah 16—19. Karnitsch dodaja še poseben popis sigillate, ki so jo našli v Ennsu, ko so zidali stanovanjske hiše med Mauthausensko in taboriško cesto. Ravno sigillata je dala nove kronološke podatke za rimsko naselje na tleh nekdanjega Ennsa. Podatke izpopolnjujejo table XVI—XX.

Novo pridobitve muzeja v Ennsu pa ugotavlja H. Deringer. Rimskih kamnitih spomenikov našteje 9 (tab. XXI—XXII). Pečate na opekah pa daje risba št. 36. Celotno poročilo o terenskih delih, razen že posebej omenjenih odstavkov, je pa delo H. Vettera. Ta del izpopolnjujejo mnoge table z načrti, profili, slikami situacij, najdenimi predmeti itd. Temu prvemu zvezku bo sledilo še več naslednjih, ker se delo še nadaljuje v večjem ali manjšem obsegu.

Josip Klemenc

Kurt Gerhardt: *Die Glockenbecherleute in Mittel- und Westdeutschland*, Stuttgart 1953, str. 212, 234 slik, 15 razpredelnic, 8 tabel in 2 priloge.

V knjigi obravnava avtor srednje in zahodnonemške skelete pripadnikov kulture zvončastih čaš iz neolitske in zgodnje bronzaste dobe. Predzgodovinsko antropološko gradivo je obdelal po modernih znanstvenih metodah, s čimer je pripomogel k utrditvi temeljev tipologije predzgodovinskega človeka.

V prvem poglavju navaja način pokopa posameznega skeleta, pojasnjuje njegovo oznako ter našteva kulturne pridatke. Pretežna večina okostij so skrčenci, ležeči na levem ali desnem boku; nekaj skrčencev je pokopanih v sedeči legi. Mnogo grobov ima tudi po dva skrčenca. Nekateri so v običajnih kamnitih skrinjah, drugi v skrinjah iz kamenih plošč ali v peščenih jamah. Od kulturnih pridatkov je največ različno ornamentiranih ali neornamentiranih zvončastih čaš (Glockenbecher, Glockensonnenbecher, Henkelglockenbecher), posodice z nogami, ščitkov za varovanje leve roke lokostrelcev (Sehnenschutzplatte) in drugih za to kulturo značilnih predmetov.

V naslednjem poglavju je podan morfološki opis posameznih skeletov: ohranjenost lobanj, natančen popis glade na normo lateralis, n. frontalis in n. verticalis, ter kratek pregled postkranialnega skeleta. Poglavlje se zaključuje s tabelo, ki podaja označbo spola, telesno višino in starost. Avtor poudarja, da se pri determinaciji spola ni oziral na vrsto in število pridatkov ali lego okostij. Schirmeisen je ugotovil, da naj bi moški ležali pravilno na levi, ženske pa na desni strani in naj bi že lega sama pomagala pri diagnozi spola. Gerhardt je medtem pri svojih okostjih spoznal, da to ni zanesljivo. Drži sicer pri nekaterih starejših posameznih grobovih, ne pa pri pokopih z dvema skrčencema, ki kažeeta vedno skupno enostransko lego, ki pa se iz neznanih vzrokov menjava. Ena sama velika razpredelnica obsega glavne mere in indekse vseh razpoložljivih lobanj.

Po tem antropometričnem pregledu preide avtor na tipološko delitev in analizo vsega gradiva, ki obsega tretje poglavje te knjige. Obe geografski skupini obravnava skupno. Za obdelavo ima na razpolago 84 okostij iz grobov z inventarjem kulture zvončastih čaš. Od teh pripada 62 lobanj, kalvarij ali kalot odraslim individuom, trije so infantilni in štirje juvenilni. Lobanje 12 okostij so ohranjene samo v fragmentih. Te in otroške obravnava posebej.

V uvodu k tipološki analizi opozarja avtor na dva osnovno važna momenta: 1. človeška lobanja ni preprosto neka stavba, narejena po logičnih matematičnih pravilih, ampak je tvorba živega organizma, katerega obliko in oblikovne elemente moramo razumeti kot žive plastične tvorbe. Konstruktivni momenti se sicer kažejo, vendar jih organski prevladajo. Zato pridejo metrične metode samo sekundarno v poštev in so povprečini celo neuporabne pri tipološkem dolo-